

(kakor je bilo svoje čase), pa tudi v zadnjih dveh razredih ne na *zgodovino* književnosti (kakor je doslej v teh dveh, pa tudi v vseh prejšnjih razredih). Pa bi se s tem otresel tudi *strokovnosti*? Kakor je razvidno iz do zdaj povedanega, bi se naslanjal na vse veje književnosti, vendar ne na enostavne izvlečke iz njih, iz te ali one discipline, kakor se je dogajalo do zdaj, temveč samo na zdaj te, zdaj one njihove *nauke*, preračunane zmeraj na to, da bi mogel učenec *čedalje popolneje in vse bolj strokovno doživljati in doumevati književno umetnost in njena dela*. . . Zato je treba ves ta predlog za reformo našega pouka — priobčen v sarajevskem »Prosvjetnem listu« leta 1957 ob prispevkih Hasana Đikića in Salka Nazečića v istem listu (številke 83, 87, 88 in 91) — jemati samo tako, kakor je bil mišljen: za prikaz *poti*, po kateri bi tudi v naših šolah lahko prišli do *pravilnega pouka književnosti*.

Pa vendar, naj bo gledanje naših literarnih zgodovinarjev, naših književnikov in naših predavateljev književnosti *táko* ali *táko*, naš pouk književnosti je treba *reformirati tako, da bo v resnici — pouk književnosti*. To terja od nas naša mladina, naša književnost in naša družba. In ta predlog nima nobenega drugega namena, kakor da sproži debato o nujno potrebni reformi in takoj pokaže eno izmed poti, ki po mnenju pisca teh vrstic drži k temu *nujno potrebnemu* cilju.

Članek znanega srbskega slavističnega pedagoga objavljamo tudi v našem listu, ker v živo zadeva pereč problem, kako za trajno pridobiti mladino za leposlovje in jo vsestransko, snovno in idejno, kompozicijsko in stilno, uvesti vanj. Zlasti pomembna in porabna je osrednja avtorjeva misel, da je treba na prvi stopnji srednje šole (bivša peta in šesta) kar največ brati in razčlenjevati novejše in sodobne tekste in šele na drugi stopnji preiti na literarno zgodovino. To bi se dalo doseči v precejšnjem obsegu že ob sedanjem učnem načrtu za gimnazije: ob kvalitetnih delih ali odlomkih, zbranih in dostopnih v posebni antologiji, bi hkrati lahko obravnavali tudi literarno teorijo. — *Opomba uredništva*.

Allonz Kopriva

BARVA KOT PRIPOMOČEK PRI SLOVNIŠKEM POUKU

Preizkušeno je dognanje psihologije, da otrok hitreje dojema nove pojme, če sodelujejo pri tem kolikor mogoče vsi njegovi čuti, predvsem sluh, vid in tip.

To dognanje se dá izvrstno uporabljati tudi pri slovniškem pouku, saj vsi vemo, da je za otroka slovnica najtežja panoga jezikovnega pouka. Posebno nekatera poglavja moramo ponazoriti in večkrat utrjevati z mnogimi primeri, preden jih učenci razumejo in si prisvoje pravila.

Taka poglavja iz slovnice so n. pr. razlikovanja med posameznimi besednimi vrstami in stavčnimi členi, kakor med prislovnimi prilastki in prislovnimi določili, dalje raba besednih vrst v stavkih, skladnost stavčnih členov in besedni red v stavku, glagolska prehodnost, poglavja iz nauka o glasovnih spremembah, iz nauka o besedah in drugo.

Za ponazarjanje teh in drugih slovniških pojmov, ki delajo učencem težave večkrat tja do mature, nam lahko spretno služijo barvniki in barvna kreda, ki jo tudi pri podajanju gramatike še vse premalo ali pa sploh še skoraj nič ne uporabljamo.

Čeprav je bilo napisano o psihologiji barv že mnogo tehtnih razprav, smo ta teoretična spoznanja v šolski praksi zelo malo uporabljali tam, kjer bi jih mogli in morali. Saj ne dajemo prednosti niti beli kreda, ampak sloni učenje še vedno v glavnem na govorjenju. Zgolj slušno dojemanje pa je tudi pri jezikovnem pouku vse premalo. Zato je sodelovanje vizualnega in motoričnega živčevja nujno potrebno tudi pri pouku slovenske in seveda tudi vsake druge slovnice. Toda ob toliko pojmih je zgolj bela kreda na črni ali rumena na zeleni tabli za ponazarjanje toliko slovniških pojmov premalo. Nekateri si pomagajo s tem, da močnejše pritiskajo s kredo posamezne besede, obrazila, korene, predpone, pripone ali da poudarjajo z različnim podčrtavanjem, okvirjenjem, šrafitiranjem, s puščicami, s sistemom kvadratov ali krogov, kakršna je pač duševna starost učencev.

Pri hitrem delu na višji stopnji, pri ponavljanju in utrjevanju učne snovi, je tak način ponazarjanja dober in praktičen. Na obvezni šoli pa je barvna kreda za hitrejšo, bolj temeljito in trajno dojemanje in spoznavanje posameznih osnovnih pojmov tudi pri jezikovnem pouku izredno uspešno ponazorilno sredstvo. To ne velja le za otroke, ki so bolj vizualni in motorični tipi, ampak tudi za tiste, ki se duševno počasneje razvijajo ali imajo šibko razvit jezikovni center v možganih ali, kot pravimo, nimajo posluha za jezik.

Lastne dolgoletne izkušnje so me prepričale, da je bil pri teh otrocih uspeh bolj viden in trajen, ne glede na to, da je bila tudi koncentracija celotnega razreda močnejša in aktivnost večja, če sem uporabljal barvno kreda, otroci pa barvne svinčnike.

Barva ni le estetsko, ampak tudi živčno ugodno vplivala na otroke, ker je pospešila delovanje vidnih živcev, medtem ko je mnoge učence zgolj črno-bela tehnika prej uspavala kot spodbujala k sodelovanju. Še posebej pa je učencem ponazarjanje z barvno kreda na prijeten in lahek način pojasnilo mnoge zanje težke pojme in medsebojne odnose besed v stavkih. Pomislimo samo na to, kako veliko vlogo imajo v današnjem vsakdanjem življenju pisane barve na tiskanih in svetlobnih reklamah, v ilustriranih listih in opremi knjig, v otroški literaturi, na igračkah, oblekah itd. Nešteto je barvnih efektov, ki otroku in odraslemu pritegnejo pozornost, ga razveseljujejo in celó povečajo njegovo storilnost.

Ali se zavedamo, da je tudi v tem pogledu šola zelo odmaknjena od življenja? Morda se bo komu zdelo pretirano, da bela kreda na črni (danes tudi zeleni) tabli, ki jo otrok najmanj trinajst let dan za dnem doživlja kot preprost barvni vtis, polagoma zgubi nekaj privlačnosti. Prav gotovo se to dogaja pri slovniškem pouku. Drugod, pri fiziki, risanju, prirodopisu ipd., učitelj lahko, če je dober risar, še vedno močno pritegne otroka.

Šolska reforma naj bi tudi v tem pogledu prinesla v razrede več veselosti, razgibanosti in življenja, da bodo tudi pri predmetih, ki na videz niso zanimivi in življenjski, pa so potrebni za razvoj otrokovega logičnega mišljenja, čustvene prizadevnosti in dejavne volje, upoštevana vsa didaktična načela in ponazorilni pripomočki, ki pospešujejo otrokovo aktivnost in mu omogočajo hitrejšo razumevanje in trajno obvladovanje učne snovi.

Če smo zamenjali črno popleskano tablo z zeleno in belo kreda z rumeno, smo sicer ustregli deloma higienskim predpisom, čeprav se tudi o tem mnenja znanstvenikov ne ujemajo, ničesar pa še nismo reformirali pri pouku samem.

S tem člankom bi rad navdušil vse tovariše, ki poučujejo na obvezni in nižji strokovni šoli slovenščino, da poskusijo uporabljati pri razlagi nove snovi

v slovnici tudi barvno kredo. Seveda barvna kredo sama brez psihološko in metodično pravilno podane snovi ne bo odpravila iz učencev odpora proti večkrat osovraženi slovnici. Ravnati se moramo namreč tudi pri tem po učnih načelih in po sistemu, sicer bomo vnesli v že tako težak slovniški pouk zmedo, učence pa zavedli v nepravilen odnos do predmeta.

Najprej se moramo odločiti za barvno skalo; ta ne sme biti preveč obsežna in iste barve morajo pomeniti iste slovniške pojme.

Tako bi uvedli za ponazarjanje slovniških izrazov za stavčne člene tele barve: za povedek rdečo, za osebko besedo modro, za predmet rjavo, za prislovno določilo zeleno, za prilastek rumeno.

S kredami omenjenih barv besede ali podčrtamo ali pa jih v celoti izpišemo. To gre nekoliko počasneje in pri tem porabimo precej barvne krede, zato tak način uporabljamo le tu in tam. Iste barve uporabljamo tudi za odvisnike v podredjih, to je za označevanje povedkovega, osebkovnega, predmetovega, prilastkovnega in prislovnega odvisnika, ker tako učenec še lažje spozna, da je odvisnik le podaljšan stavčni člen prostega stavka. Tudi natančnejše specificiranje prislovnih odvisnikov bo tako učencem bolj razumljivo.

Učenci se barv tako navadijo, da se po nekaj vajah že »igrajo stavke«. Načrtamo jim na tablo samo razne barve in namesto njih vstavijo učenci besede za posamezne stavčne člene. Tudi pravilno zaporednost stavčnih členov s tem dobro ponazorimo. Da varčujemo z barvno kredo, moremo za take brezbesedne simbolizirane stavke, h katerim učenci sami poiščejo primerne besede ali pa stavčne člene, uporabljati lepljive barvne trakove in flanelografe.

Tudi za določanje besednih vrst moremo uporabljati ustrezno barvno kredo: za samostalniško modro barvo kakor za osebko besedo, za pridevnik rumeno barvo kakor za prilastek, za zaimke rožnato, za števnik navadno belo, kakor pri računstvu, za glagol rdečo kakor za povedek, za prislov zeleno kot pri prislovnih določilih, za predlog rjavo, za veznik oranžno, za medmet vijoličasto.

Mnogokrat učenci zamenjujejo samostalniško in prislov, nedoločni zaimke in pridevnik, veznik in predlog, z barvnimi vtisi pa jim razpoznavanje zelo olajšamo.

Barvno kredo lahko uporabljamo tudi za posamezne sklone: za imenovalnik belo, za roditeljsko rumeno, za dajalnik modro, za tožilnik rdečo, za mestnik zeleno, za orodnik rjavo.

Učenci zelo težko razlikujejo prislovno določilo in prislovni prilastek. (Ali ga ne bi raje imenovali predložni prilastek, kakor imenujemo tudi predložni predmet?) Primer: 1. Koča na vrhu hriba je pogorela. 2. Vrhnja koča je pogorela. 3. Na vrhu hriba je pogorela koča.

Res je, da razvidi učenec že po pravilnem vpraševanju, ki je zelo važno pri slovniškem pouku, da mora biti izraz »na vrhu hriba« v prvem stavku prislovni prilastek, ker po njem vpraša: Katera koča je pogorela? Drugi stavek, kjer učenec strne vse tri besede v eno: »vrhnja«, mu to potrjuje. V tretjem stavku, kjer spremeni vrstni red besed, pa ugotovi, da je »na vrhu hriba« prislovno določilo kraja, ker vpraša po njem: Kje je pogorela koča?

Vendar dojemajo to bolj slušno. Če kurzivno tiskane besede označimo z rumeno v prvem in drugem stavku in z zeleno v tretjem stavku, mu bo razloček bolj jasn in si ga bo bolj zapomnil, ker sodeluje tudi z vidom.

Tudi glede rabe predlogov se dá izkoristiti barve. To velja posebno za predloge, ki se vežejo z več skloni.

Primer:

Dal sem knjigo *na* polico. Kam?

Knjiga leži *na* polici. Kje?

Samó pravilo, da zahteva predlog »na« na vprašanje »kam« četrtri, na vprašanje »kje« pa peti sklon, ni dovolj prepričljivo, ker se za predlog »med« tudi na vprašanje »kje« rabi šesti sklon. Z *rdečo* barvo zato podčrtamo ali izpišemo predlog in obrazilo k predlogu pripadajočega samostalnika, ki stoji v tožilniku, z *zeleno* barvo pa, ker stoji v mestniku.

Tudi pri obravnavi glagolske prehodnosti si pomagajmo z barvo. V stavku: »Vojaki so prisegli zvestobo domovini, da jo bodo ohranili pred sovražnikom« podčrtamo povedek glavnega stavka rdeče, predmeta pa rjavo. Razen tega podčrtamo prvi predmet rdeče, drugega pa modro, ker stoji prvi v četrtem, drugi pa v tretjem sklonu. Z istima barvama podčrtamo še enkrat povedek. Učenci razvidijo iz stavka troje: da prehaja glagolsko dejanje z osebka na predmet, da stoji en predmet v tožilniku, drug pa v dajalniku in da zahtevajo glagoli določene sklone; to razvidijo še bolj neposredno iz odvisnega stavka, kjer glagol »bodo branili« zahteva tožilnik in orodnik; to spet naznačimo z rdečo in rjavo barvo. Razumljivo je, da vsega tega ne ponazorimo učencem naenkrat, ampak postopoma, ko pride snov na vrsto, le pri ponavljanju obdelanih stavčnih členov in glagolov moremo navedene ugotovitve utrditi v isti učni uri. Pri prvi obravnavi kakšnega slovniškega poglavja naj bi bili primeri preprosti, brez besed ali stavčnih členov, ki jih še nismo obravnavali. Če torej obravnavamo glagolsko prehodnost, naj bodo v stavku poleg povedka in osebke besede samo predmeti. Šele pri utrjeni snovi moremo dodati n. pr. prislovna določila, ki jih sicer pri obravnavi prehodnosti glagolov učenci tako radi zamenjajo s predmeti.

Pri ponazarjanju prevoja, ki ga je treba znati tudi zaradi lažjega razumevanja tujih jezikov, n. pr. spregatve krepkih ali nepravilnih glagolov, je uporaba barvne krede zelo važna. Ravno tako pomaga tudi pri obravnavi pojmov »prosti in zloženi stavek«, »priredje in podredje«, »stopnje odvisnikov« itd.

Skratka: nešteto je primerov, pri katerih nam barve pomagajo približati otroku tudi teže razumljive slovniške pojme, učenci pa zelo radi in z veliko vnemo sodelujejo, ko prepisujejo in prerisujejo s table z barvami ponazorjeno slovniško snov, in s prizadevnim veseljem izdelujejo tudi podobne domače naloge.

Pripomniti pa je treba: Kadar gre za samostojno oblikovanje stavkov ali vpisovanje posameznih besednih vrst, moramo otrokom vselej povedati, iz katerega življenjskega območja naj zajemajo primere. Napačno je namreč dati naloge s podobno skopimi besedami: »Napiši sedem stavkov s predmetom v orodniku!«

Pravilno se glasi taka naloga: »Napiši sedem prostih (ali zloženih) stavkov iz območja športnega življenja (ali železniškega prometa, poljskega dela ipd.) s predmetom v orodniku! Pazi na pravilno pisavo ,s' in ,z'! Podčrtaj predmet z rjavo barvo!« S tem olajšamo otroku miselni proces in ga navedemo h koncentraciji. Saj je tudi v življenju tako, da si človek z raznimi tehničnimi pripomočki poenostavlja delo. Ugovor, da odvajamo s tem otroka od samostojnega mišljenja in da ga odvrčamo od stvarnega življenja, ki zahteva od človeka, da zna prenesti napore in prebroditi težave sam, ne velja pri taki učni snovi, ki je abstraktna, in na taki stopnji otrokovega razvoja, kakršna je nižja in srednja stopnja osnovne šole, to je prvih šest let obveznega šolanja.